

Иран – страна на гостоприемството. И не само...

Иво Панов

Когато преди години прочетох за първи път книгата на Джеймс Морие “Приключенията на Хаджи Баба от Исфахан”, вече знаех, че Иран е страна на поетите, страна на розите и на славеите, на изяществото и на източната мъдрост, на поразителните контрасти. Знаех, че е страна, получила в наследство могъщата култура на древните месопотамски цивилизации. И още, че нейният народ е с двадесет и пет вековна държавност, преминал през ада на историята, преживял страховити чужди нашествия, но устоял и успял да съхрани самобитния си дух, своята национална идентичност.

След прочита на това прелюбопитно и полезно четиво, у мен постепенно се оформи определен, макар и още не съвсем ясен образ, на човека от тази древна земя. Образ на мъж сърцат, но и разсъдлив, щедър, но и пресметлив. Мъж, който се горде със своя произход и поради това желае и настоява да бъде възприеман подобаващо. Силно настоява! Нещо повече, това бе образ на човек, в чиито гени е заседнало трайно убеждението за превъзходство над останалите народности. Съзнание, породило се още от времето на Ахаменидската империя (550-330 г.пр.н.е.), вместила в своите граници над 80 народности от три континента. Гордо съзнание, изкристализирало в епоха, когато персоговорящата общност е подчинена на арабския халифат (651-935г.), но в недрата си е заченала вече движението “шуубие”, в чийто фундамент непоклатимо заляга концепцията за културното превъзходство на “аджамите” (“аджамиите”, т.е. иранците) над арабите.

С годините осъзнах, че в книгата на Морие един твърде съществен щрих от иранската народопсихология не е добре отразен или по-точно, направо се е изплъзнал от вниманието на автора. Щрих, който не може да бъде подминат просто ей, така, от пътника, озовал се в тази магнетична страна. Думата ми е за позабравеното, уви!, невероятно за днешния 21-ви век иранско гостоприемство. А неговите прояви ни изумяват и радват на всяка крачка по земите, населявани от потомците на Рудаки и Фердоуси, Абу Али ибн Сина (Авицена) и Омар Хайям, Незами Гянджеви и Джелаледдин Руми, Саади и Хафез...

Бях чувал през студентските си години, че имало райони в Персия, където преминаващи чужденци били замеряни с пръчки. Само че това замеряне не било опит за пропъждане на пришълеца, а обратно - най-почетен знак на покана за гостуване. И ако пътникът приемел поканата, домакинът му предоставял най-представителните покои на дома си, най-скъпите дрехи, най-изисканите блюда, напитки и благоухания. Цели три дни и три нощи той се грижил на гостенина да му бъде възможно най-добре. И едва на утрото на четвъртия ден стопанинът имал право да запита странника кой е, откъде е, закъде пътува и с каква цел. И разбира се, дали може да му бъде полезен с нещо.

Тогава възприемах тази история като красива легенда, пренесена от далечното патриархално минало. Тогава... По време на многократните ми служебни визити в Иран обаче се убедих, че подобен обичай е напълно възможен за народ, в чиито традиции на чужденеца е отредено най-почетното място.

Първото нещо, което няма как да убегне от вниманието на гостенина тук са погледите, които го срещат навсякъде по пътя му. Погледи сияещи, по детски искрени, погледи в които се четат недвусмислено и добронамереност, и почуда, и възхита... Независимо дали те са на деца, на юноши или на възрастни, на хора начетени или простовати, дали си ги срещнал в планината или в степта, в града или в дълбоката провинция...

Иранското гостоприемство, разбира се, далеч не се изчерпва с тези предразполагачи, обезоръжаващи те погледи. При едно от първите ми посещения в Иран, не знаейки кога ще имам възможност отново да посетя страната, купих колкото се може повече справочна, научна и художествена литература. Като добавим и щедро подарените ми книги, излезе, че съм надхвърлил лимита с повече от 60 килограма. На летището, видимо притеснен, обясних на персийски, че това са книги, необходими за преподавателската ми работа в Специалност “Иранистика” в Софийския университет. След кратко “съвещание” между служителката и нейния началник, ми бе мило и най-тържествено заявено, че чужденец който проявява такъв интерес към тяхната история и култура, който е научил и говори езика им, не бива да плаща ни риал за подобен свръх багаж. Моята пътуваща фамилия, прекосила не малко граници в Европа, Азия, Африка и Америка не познава подобен прецедент. Навсякъде важи максимата “Приятелството си е приятелство, но сиренето – с пари!”...

На един от Конгресите на университетски преподаватели по персийски език и литература, проведен в Техеран, на двадесетина души от гостите бе любезно предложено да останат две допълнителни седмици в страната (на разноски на домакините, естествено!), за да могат да посетят повече места с културно-историческа стойност. Бях сред щастливците. Разделиха ни по групи от по двама-трима души, определиха ни водачи и всеки пое към местата, които предварително бе посочил. Знаех, че не съм сбъркал, избирайки град Исфахан, старата столица на Персия от времето на Сефевидите (1501-1722г.). За този град народната мъдрост гласи: “Не си ли видял Исфахан, половината свят не си видял”. Там се любувахме и на моста “Тридесет и трите моста”, приличащ удивително на творенията на Уста¹ Кольо Фичето, и на джамията с люлеещите се минарета, и на площада “Ликът на света”, и на двореца “Четиридесетте колони”, двадесет от които поддържаха покрива, а другите двадесет бяха възхитителните им отражения във водното пространство пред двореца. Разгледахме извън града и древен зороастрийски храм, и олтар на огъня, оцелели повече от 1

¹ “Уста” – от перс. “устод” – майстор; учител; професор...

300 години. По пътя се разприказвахме и развълнуван от видяното, реших да демонстрирам пред водачите ни познанията си по персийска литература. Рецитирах някои от любимите ми четиристишия на Омар Хайям, без да подозирам за последиците от непредвидената ми артистична изява. След половин ден обикаляне на града и дълъг престой на таксито, шофьорът категорично отказа да получи полагащата му се сума от иранските ни придружители. Аргументът му бе, че не може да вземе пари от чужденец, който знае наизуст образци от персийската класика. Не помогна и обяснението, че парите не са извадени нито от нашия джоб, нито от джоба на придружаващите ни, че те са служебни, отпуснати от иранската държава специално за гостите. Гордият иранец не прояви колебание нито за миг. За него бе въпрос на чест, че е допринесъл за удобството на чужденците. Тук паметта ми услужливо, но не и за да ме зареди с национална гордост, ми припомня, че на нашия гост-лектор от Иран само преди година роден таксиджия му бе взел за разстоянието от летище София до хотел “Плиска” само 60 лева! Нито стотинка повече. Това е положението!

През лятото на 2010 г., по време на Втората национална интердисциплинарна пилотна научна експедиция “Българи-Прародина”, група от шестима български и един ирански учен, почти месец обикаляхме и буквално разчопквахме старинни ирански обекти. Бяхме влезли в Иран, натоварили ръчен багаж, камери, фотоапарати и компютри на новичкия комфортен минибус Опел Виваро. На границата заплатихме около 60 евра - държавната цена, за необходимото ни гориво за първите седем-осемстотин километра от предвидения маршрут. Какво ли е било изражението на лицата ни, когато след изчерпване на запаса застанахме пред бензиностанция за дизелово гориво и заредихме почти сто литра за немислимата за нас сума от... 1 долар. Да, тук няма никаква грешка, за един долар... Шофьорът на товарния камион, с когото разговаря нашият ни ирански спътник и понастоящем преподавател в специалността ни Алиреза Пурмохаммад, като разбрал, че сме чужденци и каква е целта на

експедицията ни, бе предоставил личната си карта за гориво, за да ползваме със здраве предоставения му от държавата месечен лимит. Когато опитахме да му дадем още два долара, за да се отблагодарим, той твърдо отказа, обяснявайки, че подобно нещо би го обидило като иранец. И това не беше единичен случай. До завършека на обиколката ни из Иран, а изминахме над 6 000 км., навсякъде зареждахме догоре резервоара за ни повече, ни по-малко, от долар. И никой не се изкуши да вземе от нас предлаганото му за почерпка. Въпрос на чест!

В един от тези, щастливи за нас моменти, трябва да си призная, изпитах спонтанен “патриотичен” конфуз. Шофьорът, към когото се обърнахме за съдействие, като разбра че сме от България ни се усмихна дружелюбно и веднага ни предложи личната си карта за гориво. Оказа се, че наскоро е бил у нас. Напълнихме резервоара догоре, поприказвахме си. Как е прекарал у нас, къде е бил, ще ходи ли пак? Имаше отлични впечатления. От хората, от природата, от всичко. Огорчило го бе единствено поведението на наш митничар, който го държал три денонощия на границата, въпреки изрядните документи. Накрая се досетил за какво иде реч, дал му 200 евра. И нещата мигом се уредили! Каза ни го без гняв, без упрек към нас, без стаено чувство на обида. Беше над това. Просто го сподели като със съмишленици. Толкоз... На сбогуване с известно усилие го погледнах в очите...

И се питам сега, и не ми е весело, не сме ли били и ние някога като тях? Гостоприемството не е ли било всякога наша красива, трайна отличителна черта? Толкова жестоко ли ни се е отразила тази лелеяна “пазарна икономика”? Питам се и си припомням думите на големия българин Хайтов, изречени с тъга за люде от нашето Черноморие: “Бяха радушни домакини, а се превърнаха в пресметливи стопани!”